

Amerikában maradni, és az aszfaltozott sugárutakon sétálgatni. Egy nagy, elhagyott olajfaliget mellett haladtunk el, ez is egy kivándorolt családé volt, jegyezte meg nagyapám. Az olajfaliget mögött terült el a mi szőlőnk.

– Innen már ismered az utat. Mire vársz? – mondta nagyapám, miközben a botjával egy szikladarabot ütögetett. Nekiiramodtam. Többször is körüljártam a fát, annyira megdöbbsentett a látványa.

Az egyik ágra nagyapám egy másik fajta fügét oltott. A lila fügék mellett zöld színű óriás-fügék himbálóztak. Nagyapám lihegve ért utol, hosszan fürkészte tekintetemet, majd így szólt:

– Úgy gondoztam, mintha téged gondoztalak volna. De semmi sem ér fel a szőke hajú és nyúlánk, balerina lábú amerikai fügékkel.

Amikor látta, hogy elpirulok, rájött, hogy még nem felejtettem el a füge szó másik jelentését.

Amikor visszatértem a faluba, nagybátyám a ház küszöbén várt azzal a könyvvel, amelyet megérkezésem óta keresett. Alig fejeztem be a *Krisztus megállt Ebolinál*,⁷ újra kezdtem, annyira megrázott. Az általa adott könyvnek csak a címét néztem meg, elvettem, és az ágyam mellé tettem. Amint mentem fölfelé a lép-

csőn, hallottam, amint azt mondta: „*La petite poule d'eau* szerzője írta”. Kezemben tartottam Florentine-t, Rose-Annát és Azaris-t, akikkel az egész nyár legmeghatóbb két hónapját töltöttem. Ezek után mi sem érdekelt jobban, mint az irodalom, és azok az egyszerű emberek, akiknek „alkalmi boldogsága”⁸ annyira hasonlított az enyémmé.

Szeptembertől folytattam francia irodalmi tanulmányaimat. Amikor felfedeztem, hogy Ionesco román bevándorló volt, arra gondoltam, talán egyszer én is írhatok majd. Csak éppen sokkal jobban meg kell értenem a bevándorlást, mint jelenséget. És ezt tettem, amikor a bevándorló kultúrát tanítottam azoknak a fiataloknak, akiknek nagy része olasz származású volt. De nem láttam előre sem a bábeli nyelvzavarból adódó bizonytalanságot, sem pedig az enyéim ellenséges magatartását a firkászokkal szemben.

Martonyi Éva fordítása

⁷ *Krisztus megállt Ebolinál*, Carlo Levi regénye (1945). Főként a belőle készült film tette ismertté.

⁸ Utalás Gabrielle Roy híres regényére, a *Bonheur d'occasion*-ra (1945)

JEAN MARCEL A hóhér

Az emberek annak idején igen különböző okok miatt vágtak neki Új-Franciaországnak. Ezek sorában éppen úgy találunk heroikus természetű kalandvágyat, mint esendő megfutamodást. Agyafűrt történészek még olyanokra is rábukkantak, melyeket akkor még nem lehetett nyíltan kimondani, miután legfeljebb merő anakronizmusból fordulhattak meg a kivándorlók fejében, mint például a honszeretet egy látatlan ország iránt. Josué Chandreau indítéka ugyancsak sajátos volt: hitese házsisárcánya elől menekült, Poitou vidékén hagyva öt s hét gyermekét. Mindazáltal a távoli tájakon az új élet reménysugarában sűtkérezve nem jutott volna eszébe ágába sem, hogy újfent házasságra adja a fejét. Ő már egyszer kihúzta a kalapból a magáét, s az nem éppen a lutri főnyereménye volt, elhihetik nekem. A szóban forgó frankhoni néember ugyanis valóságos hóhér volt, mint utaltam rá. Még verte is olykor. Ilyenformán az a Vadonatúj-Franciaország szinte földi paradicsomnak tetszett, ahová tehát bárki fia okkal jöhetett.

Mivel Château-Richer-be poggyász, munkaszerződés, regiment híján érkezett, családi állapotára nézve sem tudódott ki semmi. Viszont csekély idő elteltével jó telepes vált belőle, aki a neki juttatott földet, miután róla az erdőt letakarította, szépen megművelte, rozstot meg hajdinát vetett, jószágokat legeltetett. Szinte meg is bocsátották neki, hogy nincsen múltja. Jobbára csendes ember volt, jó szomszéd, aki a vasárnapi misét sem mulasztotta el. Épp egy ilyen kegyes alkalommal történt, pont egy évvel idejőtte után, hogy találkozott ott harmadik szomszédja leányával. E fölfedezés olyan hatást gyakorolt rá, hogy hála az alig három estés vendégeskedésnek, Marguerite Omier szülői házában hamar nyoma veszett a súlyos emlékeknek, melyek szerint neki frankhoni hitvese meg egy rahedli apró-cseprő leszármazottja is volna a tengeren túl. A dologról senkinek nem volt tudomása, ő meg nem mondta. Így aztán könnyen szert tehetett második hitvesének kezére, meg mindarra, ami ezzel jár.

A házasság a jelek szerint boldog volt, mivel Josué Chandreau egy év múltán egy másik földet is kapott, de erről tanúskodott az anyakönyvileg rögzített hat gyerek is, akik éves különbséggel jöttek szépen egymás után. Dehát mit is lehetne tudni ezen túlmenően egy emberpár örömről és bánatáról, a meghitt

percek titkairól? Az anyakönyvek beérik a gyönyörű pillanatai érlelte gyümölcsök, valamint az elhalálozások bejegyzésével. Bizonyos azonban, hogy amennyiben Chandreau szerencsétlenebbnek érezte volna magát, mint amilyen volt frankhonija mellett, bízást visszament volna oda, Poitou-ba. Márpedig nem ment, maradt a neki juttatott földön, s elégedetlen múltatta az éveket korábbi életétől mind távolabb. Tán el is felejtette. Mindenesetre beszélni nem beszélt róla még a meghitt percek varázsos őszinteségében sem azon személynek, akit mindenki hitvesének tartott. Egy titok csak addig igazán az, míg egyvalaki őrzi. Vesztere azonban hamarosan akadtak még páran, akik szintén ismerői voltak.

Abban az időben számos hajó futott be friss telepesejöltekkel megrakva Poitou, Aunis és Saintonge vidékeiről (e három francia régió látott el leginkább ösökket bennünket), s az egyik ilyennel érkezett egy Falardeau nevű ember, egyszál asszonnyal s akkor még csak három gyerekkel. És minő véletlen: éppen Chandreau birtoka mellett kapott földet. Hiába nagy az ország, szinte kizárt, hogy össze ne futottak volna a szántó valamelyik sarkánál. Ám ők ezt a meglepetést kis idő elteltével a vasárnapi nagymisére tartogatták.

– A szentit neki ! Hát ez meg itt Chandreau koma, ni! Semmit se változtál.

Ilyen kicsi a világ. Az ember elindul egy Poitou-beli kis faluból, két hónapig utazik a tengeren, hogy faluját végképp feledendő elérjen végre egy isten háta megett, de istentelenül nagy szigetre, és tessék: egykori szomszédja a földkerekségnek arra az egyetlen rögére teszi le a fenekét, ahová a legkevésbé lehetett számítani. Josué Chandreau tényleg nem változott. Éppen csak asszonyt váltott. Ezt aztán legott mindenki megtudta, mert Falardeau nem tartozott a diszkrét természetűek közé, s a templom lépcsőjén nagyhangon jelentette Chandreau-nak, mint aki boldog, hogy hírekkel szolgálhat:

– Az asszonyod megen férhe ment. Valami némethe. Osztán ez meg ki itt neked ?

Azt ugyan senki sem értette, mit jelent az, hogy német, a *férhe menést* azonban annál jobban. Leginkább pedig az ez értette meg mindjárt. Marguerite úgy kilőtt hazafelé, hogy a gyerekek csak itt-ott tudtak a sarkában maradni. Mire Chandreau is hazaért, az asszony már fejjel a dunyhák között rítt keservesen. Chandreau nem szólt semmit, ám aznap este a verandán hált, ami nem jelenti, hogy aludt is. Másnap reggel, hétfő lévén, vagyis mosónap, Marguerite abbahagyta a bögést, viszont dührohámot kapott. Hát azt nem lehet mondani, hogy a szennyest aznap családi körben teregették ki. Az immár törvénytelen odacsődítette apját, nagyapját, még

a papot is, ujjal mutogatván bigámista párjára. Féltékeny lett, tízévnnyi együttlét után!

Az apja azt mondta, szívesen visszafogadja leányát. A nagyapja kicsit már süket volt, nemigen értette, amit hallott, de azért csak bölongatott. Ami pedig a papot illeti, pikárdiai tájszólásban kifejtette, hogy erre lehetett számítani, mert aki a poitiers-i csatamező közeléből jött, abban biztos maradt valami eretnek mohamedán, szóval poligám vér. Nem lepné meg, ha ez a Chandreau valóságos háremet tartana fenn a világ négy sarkában. Éppen csak titkolta eddig, s kifelé úgy viselte magát, mint akinek – hasonlóan bármely közönséges keresztényhez – csak egy neje van.

A dolog híre persze nem maradt meg a fent említett személyek között. Semmi perc alatt jutott el egészen a kolónia intendánsának füléig, aki pedig kínosan ügyelt az igazságszolgáltatás hatáskörébe tartozó dolgokra. Mármost tudni kell, hogy a bigámia a párizsi szokásjog szerint igen súlyos vétségnek számított, melyre még halálbüntetést is ki lehetett szabni. Miután ezért Chandreau nem folyamodott, így hát esetében beérték a számúzetéssel, ami egyenértékű volt az anyaországba, és – oh, irgalom atyja, ne hagyj el! – a törvényes feleség mellé való visszatoloncolással.

Chandreau, aki mindeközben változatlanul a verandán hált, Marguerite pedig egyre csak puffogott, a Főtanácshoz beadott fellebbezésében úgy érvelt, hogy az új frigyre éppen az itteni szokásjogból kifolyólag kényszerült, mely kimondja, hogy három éven belül minden idejövő személynek házasságra kell lépnie, különben mehet vissza Franciaországba. Magyarán, mint nőtlen, nemkívánatos személy, előbb-utóbb úgyis erre a sorsra jutott volna. A Főtanács végül méltányosan járt el. Az öreg québeci hóhér épp akkortájt hunyta le örökre a szemét, és emberfia nem akaródzott örökébe lépve kínzást meg lenyakazást vállalni. Erre való tekintettel Chandreau ítéletét aképpen változtatták meg, hogy választhat: vagy hazamegy, vagy aláveti magát a fenti tisztségnek. A Főtanács még azt is kilátásba helyezte, hogy alávetése esetén törvényerőre emeli együttélését Marguerite Omier-vel. Hát így történt, hogy Josué Chandreau még a csöppet sem irigyelt hóhérság árán is inkább Új-Franciaországban maradt, mintsem hogy visszatért volna saját ítéletvégrehajtója mellé. A haza iránti hűség jeles példája vált belőle.

Vígh Árpád fordítása

A szerző *Nouvelles de le Nouvelle-France. Histoire galantes et coquines* című művének egyik darabját közöljük (1994).